

Sygn. akt II Ca 833/12

POSTANOWIENIE

Dnia 5 lutego 2013r.

Sąd Okręgowy w Świdnicy, II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Grażyna Kobus

Sędziowie: SO Aleksandra Żurawska

SO Piotr Rajczakowski

Protokolant: Alicja Marciniak

po rozpoznaniu w dniu 5 lutego 2013r. w Świdnicy

na rozprawie

sprawy z wniosku F. K.

przy udziale T. K., Z. K. oraz Z. C.

o stwierdzenie nabycia spadku po J. K.

na skutek apelacji wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie

z dnia 25 czerwca 2012r., sygn. akt I Ns 454/12

postanawia:

zmienić zaskarżone postanowienie w części dotyczącej dziedziczenia udziału w gospodarstwie rolnym w ten sposób, że stwierdzić, iż udział ten na podstawie ustawy nabyli żona T. K. oraz

dzieci Z. K., Z. C. i F. K.

w częściach po 1/4.

Sygn. akt II Ca 833/12

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 25 czerwca 2012 r. Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po J. K., zmarłym w dniu 21 września 1996 r. w B., na podstawie ustawy nabyli żona T. K. oraz dzieci Z. K., Z. C. i F. K. – każdy po 1/4 części, z tym, że wchodzący w skład spadku udział w gospodarstwie rolnym położonym w P., dla którego Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) z mocy ustawy dziedziczą żona T. K. oraz dzieci Z. K. i Z. C. – każdy po 1/3 części.

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny. Spadkodawca J. K., urodzony (...), był raz żonaty z T. K.. Miał troje dzieci Z. K., F. K. i Z. C.. Innych dzieci, w tym z małżeństwa, pozamałżeńskich, ani przysposobionych spadkodawca nie posiadał. F. K. zmarł w dniu 21 września 1996r. w B., ostatnio stale mieszkał w P.. W chwili śmierci był żonaty z

T. K.. Spadkobiercy w ustawowym terminie nie zrzekli się dziedziczenia, nie odrzucili spadku i nie zostali uznani za niegodnych dziedziczenia. Spadkodawca nie pozostawił testamentu. W skład spadku po spadkodawcy wchodzi udział w gospodarstwie rolnym położonym w P., dla którego Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...).

W chwili otwarcia spadku uczestnicy postępowania T. K. i Z. K. stale pracowali w spadkowym gospodarstwie rolnym, uczestniczka Z. C. stale pracowała w swoim gospodarstwie rolnym położonym w K. o pow. 10 ha, natomiast wnioskodawca F. K. w chwili śmierci spadkodawcy był żołnierzem zawodowym.

Rozważając tak ustalony stan faktyczny, Sąd Rejonowy w pierwszej kolejności zauważył, że w rozpoznawanej sprawie zastosowanie mają przepisy obowiązujące w dniu otwarcia spadku po J. K., tj. w dniu 21 września 1996 r. W polskim porządku prawnym, zgodnie z przepisem art. 926 § 1 kc, istnieją dwa źródła powołania do spadku. Pierwszym z nich jest wola spadkodawcy wyrażona w testamencie. Drugim zaś są przepisy ustawy. W niniejszej sprawie Sąd ustalił, w oparciu o zapewnienia spadkowe wnioskodawcy i uczestników postępowania, że spadkodawca J. K. nie pozostawił testamentu, co oznacza, iż spadek po nim dziedziczony jest na podstawie przepisów ustawy. W tej sytuacji należało ustalić krąg osób uprawnionych do dziedziczenia po spadkodawcy. Zgodnie z przepisami art. 931 § 1 kc, w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, przy czym dziedziczą oni w częściach równych, jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. W przedmiotowej sprawie, w oparciu o zapewnienia spadkowe wnioskodawcy i uczestników postępowania Sąd ustalił, że spadkodawca w chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z T. K., co oznacza, że jest ona spadkobiercą ustawowym po spadkodawcy. Jednocześnie także Sąd stwierdził, że spadkodawca pozostawił dwóch synów Z. K. i F. K. oraz córkę Z. C.. W świetle tych okoliczności, zważywszy, że żaden ze spadkobierców nie zrzekł się dziedziczenia jak i nie składał oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku oraz że nie ma innych spadkobierców ustawowych, Sąd przyjął, iż spadek po J. K. na podstawie ustawy nabyli żona T. K. oraz dzieci Z. K., Z. C. i F. K. – każdy po 1/4 części. Analizując zgromadzony w sprawie materiał dowodowy Sąd ustalił nadto, że w skład spadku po spadkodawcy wchodzi udział w gospodarstwie rolnym położony w P., dla którego Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...). Zgodnie zaś z przepisem art. 677 § 2 kc – w brzmieniu obowiązującym w chwili otwarcia spadku po J. K. – w wypadku, gdy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne podlegające dziedziczeniu z ustawy, sąd wymieni w treści tego postanowienia ponadto spadkobierców dziedziczących to gospodarstwo oraz ich udziały w nim. Sąd podniósł przy tym, że w zakresie spadków otwartych do dnia 14 lutego 2001 r., a więc również spadku po J. K. - istotne znaczenie mają jednak przepisy art. 1059, 1060, 1062 i 1087 kc w przedmiocie ustalenia kręgu spadkobierców ustawowych i ich kwalifikacji do dziedziczenia z ustawy gospodarstwa rolnego. W świetle natomiast przepisu art. 1059 kc (w brzmieniu obowiązującym w dniu otwarcia spadku po J. K.) spadkobiercy dziedziczą z ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli w chwili otwarcia spadku:

1) stale pracują bezpośrednio przy produkcji rolnej albo 2) mają przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej, albo 3) są małoletni bądź też pobierają naukę zawodu lub uczęszczają do szkół, albo 4) są trwale niezdolni do pracy. W tym aspekcie Sąd ustalił, że w chwili śmierci spadkodawcy uczestnicy postępowania T. K. i Z. K. stale pracowali w spadkowym gospodarstwie rolnym, uczestniczka Z. C. stale pracowała w swoim gospodarstwie rolnym położonym w K. o pow. 10 ha, natomiast wnioskodawca F. K. był żołnierzem zawodowym. W związku z tym Sąd uznał, że w chwili otwarcia spadku kwalifikacje do dziedziczenia przedmiotowego gospodarstwa rolnego posiadali T. K., Z. K. i Z. C.. Oznacza to, że wchodzący w skład spadku udział w gospodarstwie rolnym położonym w P., dla którego Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) z mocy ustawy dziedziczą: żona T. K. oraz dzieci Z. K. i Z. C. – każdy po 1/3 części.

W apelacji od powyższego postanowienia, w części dotyczącej orzeczenia o dziedziczeniu wchodzącego w skład spadku po zmarłym J. K. udziału w gospodarstwie rolnym położonym w P., dla którego Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...), wnioskodawca zarzucił naruszenie art. 1059 kc oraz 233 kpc i 670 kpc poprzez niewłaściwe zastosowanie i błędne uznanie, że udział ten z mocy ustawy dziedziczą żona spadkodawcy T. K. oraz jego dzieci Z. K. i Z. C. - każdy po 1/3 części. W uzasadnieniu skarżący wskazał, że właściwie od czasów dzieciństwa pracował stale i nieprzerwanie w spadkowym gospodarstwie. Czyni to także obecnie. Tak też było w chwili śmierci J. K.. Mimo że w tym czasie wnioskodawca był żołnierzem zawodowym, to jego praca w przedmiotowym

gospodarstwie rolnym miała charakter stały, a nie dorywczy. Skarżący podniósł, że początkowo mieszkał z rodzicami, a po ukończeniu studiów podjął pracę w jednostce wojskowej we W. jako żołnierz zawodowy, jednak nie przestał pracować w tym gospodarstwie - odległość pomiędzy miejscem jego pracy a P. /ok.70 km/ pozwalała mu na to. Żaden z uczestników postępowania okoliczności tej nie kwestionował. Wnioskodawca zarzucił, że Sąd Rejonowy, ustalając kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, nie przesłuchał uczestników na tę okoliczność. Zapytał jedynie, gdzie wnioskodawca pracował w chwili śmierci ojca i błędnie ustalił brak po jego stronie kwalifikacji do dziedziczenia udziału w spadkowym gospodarstwie. Wprawdzie w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji uczestnicy podali, że wnioskodawca nie posiada kwalifikacji do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, pozostawali jednak w mylnym przekonaniu, że dodatkowa praca zawodowa poza gospodarstwem niweluje kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Tymczasem nie budzi wątpliwości, że przesłanka stałej pracy bezpośrednio przy produkcji rolnej może być spełniona także wówczas, gdy spadkobierca jest zatrudniony gdzie indziej na podstawie umowy o pracę. Wskazując na powyższe zarzuty wnioskodawca wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia przez orzeczenie, że wchodzący w skład spadku po zmarłym J. K. udział w gospodarstwie rolnym z mocy ustawy dziedziczą żona T. K. oraz dzieci Z. K., F. K. i Z. C. - każdy po 1/4 części, ewentualnie o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację oparł się na ustaleniach faktycznych Sądu Rejonowego, a ponadto ustalił: w gospodarstwie rolnym, które stanowiło własność T. i J. K., za życia spadkodawcy, aż do jego śmierci, były uprawiane zboża, ziemniaki i buraki, hodowana była krowa, cielaki, trzoda chlewna oraz drób. Wnioskodawca F. K., uczęszczając do szkoły podstawowej i średniej, tj. do ukończenia 20 lat (do 1989r.), mieszkał w tym gospodarstwie razem z rodzicami oraz rodzeństwem i na co dzień, razem z nimi, pracował przy robotach związanych zarówno z powyższymi uprawami roślin jak i hodowlą zwierząt i taki stan rzeczy trwał dłużej niż rok. T. K. i J. K., oprócz pracy w gospodarstwie, pracowali również zawodowo (zeznania uczestniczki postępowania T. K. – k. 49 – 49 odwr.).

Rozważając całość tak dokonanych ustaleń faktycznych Sąd Okręgowy zważył co następuje. Apelacja podlegała uwzględnieniu, aczkolwiek z nieco innych przyczyn niż eksponowane w jej uzasadnieniu. Badając kwalifikacje spadkobierców do dziedziczenia udziału w spadkowym gospodarstwie rolnym, Sąd Rejonowy pominął tą istotną okoliczność, że tego rodzaju kwalifikacjami, na podstawie § 1 pkt 4 rozporządzenia rady ministrów z 12 grudnia 1990r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 89, poz. 519 ze zm.), legitymuje się również osoba, która wykaże się stałą pracą w gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej przez okres co najmniej roku. Jak wynika zaś z zeznań uzupełniających uczestniczki postępowania T. K., wnioskodawca uczęszczając do szkoły podstawowej i średniej, tj. do ukończenia 20 lat (do 1989r.), mieszkał w spadkowym gospodarstwie z rodzicami oraz rodzeństwem i na co dzień, razem z nimi, wykonywał czynności przy pracach związanych zarówno z uprawami roślin jak i hodowlą zwierząt i taki stan rzeczy trwał dłużej niż rok. Spadkobierca urodzony i wychowany w rodzinnym gospodarstwie rolnym, wykonujący w nim przez wiele lat wraz z pozostałymi członkami rodziny prace przy produkcji rolnej i w obojętym gospodarstwie, ma umiejętności praktyczne potrzebne do prowadzenia gospodarstwa rolnego i na mocy art. 1059 pkt 2 k.c. w związku z § 1 pkt 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstwa rolnego, posiada kwalifikacje do dziedziczenia takiego gospodarstwa także wówczas, gdy pracował również poza rolnictwem, wyprowadził się z gospodarstwa i w chwili otwarcia spadku nie pracował już w żadnym gospodarstwie rolnym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 4 października 2002r., III CKN 135/01, Wyd. Lex nr 57229, z 9 stycznia 1998r., III CKN 320/97, Wyd. Lex nr 50519 i z 14 listopada 1996r., I CRN 95/96, Wyd. Lex nr 358855). W takim zatem stanie rzeczy, z powyższych względów, uzasadnionym było przyjęcie, że również wnioskodawca posiadał kwalifikacje do dziedziczenia udziału w spadkowym gospodarstwie rolnym. Bez znaczenia natomiast była już okoliczność jego stałej pracy w gospodarstwie, bezpośrednio przy produkcji rolnej, w chwili śmierci spadkodawcy, a zeznania wnioskodawcy, podobnie jak uczestników, przed Sądem Rejonowym w tym przedmiocie są mało precyzyjne i ograniczają się do użycia ustawowego sformułowania pojęcia „kwalifikacji do dziedziczenia gospodarstwa rolnego”. Tymczasem rzeczą Sądu było konkretne ustalenie, m. in. przez zeznania uczestników, jakiego dokładnie rodzaju kwalifikacjami (bądź ich brakiem) legitymują się spadkobiercy, nie zaś posłużenie się jedynie sformułowaniem zawartym w ustawie („kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa

rolnego”), gdyż treść tego pojęcia w większości przypadków nie jest uczestnikom, w szczególności działającym bez profesjonalnego pełnomocnika, bliżej znana.

Z powyższych względów Sąd Okręgowy, na podstawie art. 386 § 1 w związku z art. 13 § 2 kpc, zmienił zaskarżone postanowienie.